

A „Siculicidium“ utójátéka.

Az 1791. évi törvények november 28-án szentesítettén, azokat az akkor szokásban volt hosszadalmas úton, ítélőmesteri felügyelet alatt kinyomatták, újra átvizsgálták s nagy nehezen kihirdették.

A XII-ik t.-czikk örökre emlékezetes marad a Székelyföldre nemcsak azért, hogy a szabad tanácskozási jogot szabályozta és a határozási hatáskört visszaállította, hanem főleg azért, hogy ebben van letéve alapja azon jogok összességének, melyek az önkormányzat lehető teljességéhez megkívántattak. Itt kezd kidomborodni a a székelyföldi törvényhatóságok már-már elmosódott látképe a praetoriális épületekben, az ezekben elhelyezett levéltárakban, a hivatalos órák beállításában, a negyedéves girás gyűlések rendszeresítésében, tiszti személyzet megválasztásában, követek küldésében s azok részére feltékenyen összeállított utasítás adásban, tanácskozási sorrendben stb. stb. oly részletes körvonalakban, hogy abból még csak a vármegyei hajdú tipikus alakja sem hiányzott. Az a törvényczikk a maga tömör négy pontjában sokkal többet felölelt, mint a mi mostani 96 §-sos vármegyei törvényünk, s az önkormányzati jog tiszteletben tartásának mindig csillogó gyöngye marad.

Nem csoda tehát, ha Sándor Mihály és László Elek csíkszéki követek az állapotokat oly rózsás színben látták, hogy midőn beszámoltak, az 1764-ben felerőszakolt katonáskodás alóli menekülésre az időt elérkezettnek látták; s minthogy ezt a meggyőződésüket Dávid Mózes uram, Csík-Szereda város követe is tehetségéhez mérten támogatta: már az 1794 november havára összehívott országgyűlés követi utasításába felvették a rendek a székely katonáskodás eltörlését, s az 1764 előtti állapotok teljes visszaállítását.

Okot adott erre a katonaköteles lófő (primipilus) és gyalogos (pixidarius) renden levők állandó panaszkodása mellett, az ezred

tisztjeinek mindinkább terjeszkedő követelése, s az ebből támadt kiegyenlíthetetlen surlódás; mert daczára annak, hogy 1759-ben évenként 160,000 frttal határozottatott megváltatni a katonaság részére teljesítendő természetbeni szolgálmányok értéke: az erdélyi főhadvezérség az első és második székely ezredek tisztjei részére, helybe szállítandó ingyen tűzifa használatot rendelt és pedig:

1. Ezredes részére	63 öl	10. Zászlótartó részére	13 $\frac{1}{2}$ öl
2. Órnagy »	54 »	11. Börtönmester »	36 »
3. Szállásmester részére	36 »	12. Puskaműves »	13 $\frac{1}{2}$ »
4. Hadbíró »	27 »	13. Százados »	45 »
5. Ezred-káplán »	22 $\frac{1}{2}$ »	14. Főhadnagy »	36 »
6. Sebész »	22 $\frac{1}{2}$ »	15. Hadnagy »	36 »
7. Számtiszt »	22 $\frac{1}{2}$ »	16. Örmester »	18 »
8. Trombitás »	13 $\frac{1}{2}$ »	17. Irnok »	13 $\frac{1}{2}$ »
9. Borbély »	13 $\frac{1}{2}$ »	18. Káplár »	13 $\frac{1}{2}$ »

Ez, tekintve, hogy e létszám a gyalogság és huszárságnál állandóan legalább is háromszoros volt, évenként 1633 $\frac{1}{2}$ öl rop-pant mennyiségű kemény tűzifát tett ki.

Okot adott tovább az, hogy a tölgyesi, gyimesi, pricsketői és úzi szorosok őrségei részére nagy számú állandó igás és tenyeres napszámoról kellett gondoskodni s ezek részére szigorúan alkalmaztatott a 6141/793. sz. főkormányszéki kormányrendeletben meg-állapított napszám-ár, egy négyökrös szekér után 40 kr. s egy férfi-napszám után 22 kr. oly megszorítással, hogy a ki többet kérne vagy venne, kivánsága 12 pálcaütéssel elégíttessék ki, a hol pedig a helyi szokás szerint annál kevesebb jár, az semmi esetre felebb ne emeltessék.

Emelte az elégedetlenséget az érintett szorosok őrségei részére szolgáló kényszerű mézarszék-tartás s ennél az az absolut hatalom, hogy a katonatisztek a hús árát tetszés szerint szabályozhatták, valamint hogy e szorosokban az erődítmények folytonos változta-tása az iga-erőt teljesen elvonta a mezei munkától. Szóval Bukow utódai tehetségük szerint kihasználták a mádéfalvi véres siker előnyeit.

Ily előzmények után csaknem kényszerülve voltak a csiki és háromszéki követek s a főkirálybírák minden lehető eszközt fel-használni arra nézve, hogy a tűrhetetlen állapotokon valami vál-toztatás tétessék és sikerült is a főkormányszéktől előlegesen kiesz-

közölni egy tervezetet, melynek lényege volt a katonáskodási rendszer fenntartása mellett a két privilegiatus székely-rend politikai jogainak fenntartása s a katonatisztek befolyásától mentes független szabad gyakorlása.

Midőn a követek 1795. ápril havában ezt az úgynevezett planumot nagy örömmel meghozták, az első székely gyalogezred (a csiki) ezredese, báró Sajfertitz, az alárendelt idegen származású tisztekkel rögtön ellenakna-készítéshez fogott; hadi szemlék ürügye alatt a katonáskodó székelységet a századok helyére összevonta s ott nyilatkozatokat íratott alá, hogy a két katona-rend az állapotokkal teljesen meg van elégedve, azon nem kíván semmi változtatást s kik az ellenkezőkről informáltak a főkormányszéket, az ő meghallgatásuk és megbízásaik nélkül tették azt stb. stb.

Az értelmesebb rész csakhamar észrevette a csejt, kezdette megtagadni a nyilatkozatok aláírását; mikor aztán előbb szép szóval, ígérettel, biztatással, azután főbelövással való fenyegetéssel, vasra veréssel, börtönnel gyűjtöttek űrlapokra aláírásokat. De mint-hogy szt.-imrei Ilyés József prokátor és Balló József assessor kéz alatt felvilágosították a székelységet, kevés eredménye lett az erőszaknak. Ekkor első sorban e két hazafias gondolkozású egyént szólították fel az űrlapok aláírására, minthogy ők is a primipilus osztályhoz tartoztak; de ezek kinyilatkoztatták, hogy míg tudokra nem adatik, miért kelljen subscribálni, addig nem subscribálnak »albát« s mikor a cél nyiltan megmondott, indignálódva jelentették ki: »hogy e nemes ország plánuma ellen nem subscribálnak, hanem ahhoz ragaszkodnak«. Erre aztán mint »a közönséges csendesség felbontására, a király és a haza ellen törekvő bűnösök« egyszerűen elfogattak és a csik-szeredai vár tömlöczébe hurczoltattak.

Az idegen tisztek e vakmerő ténye lázas izgatottságba hozta az amúgy is felzaklatott kedélyeket. Bíró Gábor főtiszt május 11-re sürgősen összehívta a girás gyűlést, arra a katonáskodó székelységet is berendelte; de Sajfertitz és emberei főbelövés terhe alatt tartották vissza a katona családokat. Mintán Bíró Gábor személyesen érintkezett az ezred tisztikarával, nagy nehezen arra a megállapodásra jutottak, hogy egy tiszt ellenörködése mellett a megjelenést elnézik. Ennek következtében ugyanazon hó 22-ére a gyűlés újból összehívatott, s azon a székelység szokatlan nagy számban meg-

jelent; de midőn az ellenörködésre kiküldött Bors Gáspár főhadnagyot észre vették, bár nagyobb résznek jó barátja és megyebeli birtokos is volt, a rendek annyira kikeltek ellene, hogy jónak látta minden tévovázás nélkül onnan sürgősen eltávozni. Ezután egyhangúlag elhatározták az 1764 előtti állapotok visszaállításának sürgetését, egyszersmind a tisztikar eljárása ellen s az elfogottak érdekében egy tiltakozó feliratot szövegeztek s ahhoz egy vérmes ellennyilatkozatot csatoltak, melyet Alfaluból 76, Csomafalváról 43, Ujfaluból 108, Szárhegyről 77, Remetéről 124, Kilyénfalvából 60, Kászon-Ujfaluból 50, Jakabfalváról 48, Impérből 43, Altizből 40, Feltizből 23 katonáskodó székely írt alá. Ezeken kívül aláírták azt a megyebeli összes községek bírái és jegyzői s nagyobb részt esküdtei is az egész község nevében és képében, kijelentvén, »hogy azon írásoknak, melyek az itten való katonatiszteink által eddig vagy ezután is akár erőszakkal, akár ígéretekkel valakiktől ellenünk hírünk és akaratumkon kívül adattak vagy adattatnának, megerősítésére mindnyájan nevünket subscribáljuk«.

A felirat szövegét Kovács Ferencz akkori főjegyző fogalmazta, s bár elég erélyes hangon volt tartva, a maga lábán járni szerető Bíró Gábor főkirálybíró sajátkezűleg azt annyira kidomborította, hogy az alázatos felterjesztésekhez szokott főkormányzéknel méltán okozhatott meglepetést. Emellett pedig ugyanő, az elfogottak személyében, az egész nemzet sérelmét látván, a magyar vármegyék, a többi székely székek universitásai s a szász nemzet értesítése mellett, az egész ország segedelmét jónak látta felkeresni.

Midőn a felirat a kormányzékhez felérkezett, lett nagy lótásfutás. Nyoma van, hogy minden apparatus mozgásba hozott. Legelőbb is a szegény Bors Gáspár helyzetetett át messze idegenbe más ezredhez, a miért elég gyáva volt a gyűlésből eltávozni. Azután Ilyés József és Balló József ellen vezetettett egy képtelen szigorú vizsgálat közcsendháborítás s a felsőbbség elleni izgatás miatt a vizsgálati fogság fentartásával; mi közben mindazon székely katonák, kikről gyanú volt, hogy az általuk tartott összejöveteleken megfordultak, kérlelhetetlenül bebörtönöztettek: szóval az 1764-ki tények ismétlődtek, a vérontás kivételével. Az inelyta universitas pedig julius 9-ről 3690. sz. alatt kapott egy ilyen hangú decretumot: »Szent Iván havának 22 én tartott girás székéről ide telküldött jelentésekre

kegyelmeteknek, nem lehetett hogy ezen királyi főigazgató tanács nagyon meg ne induljon, látván abból nem kevés megilletődéssel és kedvetlenséggel, hogy kegyelmek megfelejtkezvén arról, hogy katonai jurisdictiot illető, vagy abból származó dolgokba beleavatkozni nemcsak a gyakor izben kiadott rendeletekkel, hanem a jó renddel is ellenkező és gyakorta kedvetlen és félelmes következéseket szülhető dolog volna« stb. stb. (ily hangon tartva két tömött oldalon); »mindezekre nézve tehát fennebb említett hibás és feddésre méltó cselekedetek kegyelmeteknek hibaúl tétetvén ki, intetnek, hogy az egész hazához és tulajdon nemzetjekhez való kötelességeket jobb és illendőbb úton és módon teljesítsék, a tett hibás lépéseket, minden abból származható történeteknek és rossz következéseknak terhe kegyelmeiken maradván, jóvá tegyék és magokat ide hátrébb az eféle megfontolatlan cselekedektől szorgalmatosan óvják« stb. stb. Aláírva Gr. Bánffy s. k., Wolfgangus Cserei s. k.

Az inelyta universitas három hosszú oldalon dorgáltatott meg a nélkül, hogy a kérdés érdemére bárcsak valami távoli válasz adatott volna, s hogy abból Biró Gábor főkirálybírónak is kijutott elnöki úton, kétséget nem szenved, mert azután Kovács Ferencz főnotárius uram fogalmazványait nem volt kedve többé kicorrigálni.

Hogy mi volt oka a rögtöni vitorla változásnak, kinyomozni nem sikerült, mert egy felirat bármi éles hangon tartatott is, nem vonhatta maga után egy nemzetnek adott ígéret agyon hallgatását.

Lehet, hogy a napoleoni hadjáratok a kérdésnek más irányt adtak; annyi tény, hogy többé nem bolygatta senki az 1764-ben megállapított székely katonáskodási szervezetet s csak az 53 év múlva bekövetkezett országos események oldották meg azt véglegesen.

(Csík-Szeredán.)

BECZE ANTAL.